

Modeller forbereder sig til at præsentere de nyeste kreationer fra afrikanske designere på den årlige Nairobi Fashion Week. Væksten er imponerende i dele af Afrika, men velstanden siver ikke ned til alle. FOTO: AFP PHOTO/CARL DE SOUZA

Afrika. Vestlige investorer, medier, politikere og ngo'er hylder den fremvoksende afrikanske middelklasse, der ses som afgørende for vækst og demokratiske reformer. Pendulet er svinget mod optimisme i fortællingen om Afrika, men den er lige så nøjet som tidligere tiders fortælling om verdens fattigste kontinent.

Middelklasse søges

AF SVEN JOHANNESSEN OG ANE HESS-NIELSEN

NAIROBI – Parkeringspladsen foran den store boligmesse *Kenya Homes Expo* i det centrale Nairobi er fyldt med store nye biler, og deres ejere flokkes ved indgangen. De er kommet for at se på ejendomme, boligindretning, møbler og køkkengrej. Overalt på den enorme messe lyder der festmusik, og over højtaleren annonceres løbende vindere af forskellige konkurrencer.

De købelystne kenyanere ved Home Expo er en del af den stadigt større gruppe af afrikanere, der i de senere år er rykket fra fattigdom og ind i middelklassen, med alt hvad det indebærer af moderne forbrugsgoder, som for eksempel de imiterede lædersofaer og flotte køkkener, der fremvises på messen.

Kenya er langtfra det eneste land, hvor flere og flere borgere ikke kun skal tænke på overlevelse, men efterhånden er rykket op i en middelklasse, som har både lyst og råd til en tilværelse med større forbrug. I 2011 fastslog en rapport fra African Development Bank (ADB), at cirka 350 millioner afrikanere – omkring hver tredje – nu tilhører middelklassen.

En del af disse bor i Kenya, der i 2014 rykkede op fra gruppen af lavindkomstlande til gruppen af mellemindkomstlande. En opgradering, som formentlig også vil overgå en række andre lande i en nær fremtid.

På et kontinent, der stadig betragtes som klodens mindst udviklede, er økonomer ikke just oversvømmet af pålidelige økonomiske data, og ADB, Verdensbanken, Deloitte og McKinsey diskuterer da også ivrigt, hvordan man definerer og måler den afrikanske middelklasse.

Ikke desto mindre er der udradert optimisme omkring de hurtigt voksende såkaldte lovekonomier – *Africa is rising*, lyder det igen og igen om en verdensdel, der i årtier har været opfattet som håbløst fortabt. Optimismen går ikke kun på kontinentets økonomiske udvikling – en voksende afrikansk middelklasse vil også være garant for et krav om demokratiske reformer og mere transparent regeringsførelse, lyder håbet.

Boomtown Nairobi

Færdes man i disse år i Nairobi, Addis Ababa og andre afrikanske hovedstæder, er det da også svært at få andet indtryk, end at man er vidne til et økonomisk boom.

På de tætpakkede gader i Nairobis forretningscentrum blander afrikanske forretningsfolk og gammelrigte efterkommere af tidligere britiske koloniherrer sig med slipseklædte expats, industriarbejdere på vej til arbejde, backpackere og den obligatoriske crowd af ludere og lommetyve.

Som Østafrikas økonomiske centrum er Nairobi hjem for tusinder af kenyanske og internationale forretningsfolk, samt ikoniske multinationale sværøgere som City Bank, General

Electric, Coca-Cola, Airtel, Goodyear, Toyota og General Motors. Firmaer, hvis omsætning for en stor dels vedkommende er afhængig af en middelklasse af købelystne borgere, der har råd til at forbruge.

En af dem er George Muli, som er i begyndelsen af 30erne og født i Nairobi, hvor han i dag arbejder for en lokal ngo. Han lever i et af Nairobis bedre kvarterer med sin kone og sin søn.

»Ja, jeg ser mig selv som middelklasse, jeg er gift og har et arbejde, og jeg klarer mig alt i alt godt,« siger han. Og selv om George Muli grundlæggende oplever, at han har den samme levestandard som sine forældre, er en del ting alligevel blevet bedre.

»Mine forældre tilhørte også middelklassen, og de havde også deres basale behov dækket. Men på mange områder er kvaliteten blevet bedre, det gælder for eksempel mit barns skole. Og jeg kan give min søn legetøj og nyt tøj. Det er alt sammen meget dyrt, men det betyder meget for mig,« fortæller George Muli.

Men på trods af en indkomst, der efter kenyansk målestok er rimelig god, oplever han, at hans indkomst bliver udhulet af prisstigninger. Det betyder, at hele hans indtægt går til forbrug, og at han har ringe mulighed for at spare op.

»Alt er dyrere nu end under mine forældres generation. Det er hårdere og sværere nu for middelklassen end tidligere,« siger George Muli, der hver dag på god og ondt oplever konsekvenserne af den kenyanske økonomis vækst.

Svingdøseffekt

Nairobi er vokset eksplosivt, trafikken er intens, og i myldretiden står den ofte stille i timevis. Efter en travl dag venter omkring 100 mennesker under den bagende sol i en kø for at køre hjem fra deres arbejde i bymidten ud til de omkringliggende gigantiske slumkvarterer, hvor størstedelen af byens befolkning lever. Der er pres på den offentlige transport, og servicen til de brede masser er som altid pakket.

»Der er skam en middelklasse i Kenya, men lige nu bevæger en fjerdedel af befolkningen sig meget hurtigt op, mens resten bevæger sig ned,« fortæller en taxachauffør, mens vi kører gennem Nairobis gader og ser på megabyens skyline.

Midt i hypen over den fremvoksende middelklasse er der også skeptiske stemmer, der sætter spørgsmålstegn ved både størrelsen af den afrikanske middelklasse, dens stabilitet og ikke mindst ved dens demokratiske aspirationer.

»Der er efter min mening ikke belæg for, at en stor og stærk afrikansk middelklasse er ved at vokse frem i disse år,« siger Ole Therkildsen, der er seniorforsker emeritus ved DIIS og blandt andet har forsket i afrikanske eliter.

»Der er tale om en debat, styret af økonomer, og de har jo et syn på middelklassen, som alene baserer sig på, at den tjener mere end de fattige og mindre end eliten. Men det er jo ikke nok bare at se på, der mange penge folk har. Man må også se på deres uddannelse, hvad de

arbejder med, og hvordan deres forhold er til de lokale politiske eliter.«

Therkildsen er især skeptisk over for ADBs definition af, at man tilhører middelklassen, når man lever for mere end to dollar om dagen.

»Folk, der lever for lidt over to dollar om dagen, er enormt bekymrede, usikre og sårbare. Samtidig er mange af de afrikanske økonomier så skrøbelige, at der er en meget stor svingdøseffekt, hvor folk det ene år ligger over to-dollargrænsen for så at ligge under det næste år.«

Netop fordi så mange lever i stor økonomisk usikkerhed, og fordi forskellige middelklassegrupper ofte har forskellige interesser, tror Ole Therkildsen heller ikke på, at den nye afrikanske middelklasse pludselig vil blive en organiseret politisk magtfaktor, der vil begynde at stille krav om grundlæggende samfundsreformer.

Også Lindsay Whitfield, der er lektor på Institut for Samfund og Globalisering på Roskilde Universitet, er skeptisk over ADBs rapport om en ny middelklassens fremkomst.

»Den siger ikke så meget andet, end at der ikke lever så mange under fattigdomsgrænsen som tidligere. Men en stor del af dem, der beskrives som middelklasse, lever fortsat lige omkring fattigdomsgrænsen. De er meget sårbare og kan hurtigt ende der igen,« siger Lindsay Whitfield. Ifølge Verdensbanken lever 414 millioner afrikanere i landene syd for Sahara fortsat for under 1,25 dollar om dagen.

Jobløs vækst

Både Whitfield og Therkildsen anerkender, at mange afrikanske lande i de senere år har haft ganske gode vækstrater. Men denne vækst har ikke nødvendigvis gjort noget godt for middelklassen.

»Siden 2000 har der virkelig været stor vækst, men den skyldes primært den internationale efterspørgsel efter naturressourcer og landbrugsvarer. For eksempel har mange nævnt Ghana som en stor succes, men landets vækst skyldes mest øget eksport af kakao, guld og olie. Og lige nu er landet i økonomisk krise, fordi priserne på disse varer er på vej ned,« siger Lindsay Whitfield.

Hun påpeger, at med undtagelse af enkelte lande som eksempelvis Sydafrika har ingen lande fået opbygget en eksportorienteret fremstillingsindustri, hvorfor de fleste afrikanske landes eksport fortsat udgøres af landbrugsvarer og råstoffer.

»Det meste af landbrugssektoren er uforarbejdede varer, som sælges billigt og produceres af lavproduktive bønder, som ikke tjener meget, og somme tider er det en underskudsforretning for dem. Når prisen på disse varer stiger, kommer nogle af disse bønder over fattigdomsgrænsen, men de er stadig meget sårbare,« siger Lindsay Whitfield.

Heller ikke den stigende råstofeksport skaber mange nye jobs.

»Det, der kendetegner væksten i Afrika i disse år, er, at den er jobløs. Antallet af fattige er ikke faldet. En af grundene er, at fremstillingsindustrien ikke er så stor,« siger Ole Therkildsen.

Eksempelvis har man i lande som Mozambique og Tanzania oplevet en stor vækst i mineindustrien, men alligevel er der i de to lande færre end 10.000 ansatte i denne industri.

Minererne drives af multinationale selskaber, og en meget stor del af de ansatte er højt specialiserede minearbejdere, og det er begrænset, hvor stor lokal økonomisk vækst minedriften fører med sig. Stort set alt udstyret til minedriften – lige fra maskiner til forplejning – importeres.

»En kollega besøgte en canadisk drevet mine, hvor selv æggene blev fløjet ind fra Canada. De ansatte ville ikke spise de lokalt producerede æg, fordi blommerne ikke var gule,« siger Ole Therkildsen.

Diaspora vender hjem

Også Etiopien er i de seneste år hyldet for sin to-cifrede årlige økonomiske vækst af Verdensbanken og IMF. Som andre afrikanske lande, for eksempel Rwanda og Mozambique, fokuserer den etiopiske regering på middelklassen som vækstmotor, og i 2010 annoncerede regeringen den ambitiøse *Growth and Transformation Plan*, der skal forvandle Etiopien fra et af verdens fattigste lande til et middelindkomstland i 2023.

I hovedstaden Addis Ababa, der i disse år ligner en enorm byggeplads, ser man de omfattende udviklingsplaner tage fart. Shoppingcentre og kontorbygninger med glASFacader skyder op, og mange steder i byen bygges på et af regeringens prestigeprojekter, en kinesisk-finansieret togbane.

De mange projekter skaber arbejdspladser, og samtidig startes mange virksomheder af unge og globalt orienterede etiopiere. Mange af dem er fra diasporaen og er vokset op i Vesten, men vender nu tilbage til Etiopien for at starte forretninger op.

Og med deres penge og viden er diasporaen mere end velkommen tilbage, fortæller 23-årige Sara Haile. Hun er vokset op i Danmark, men har i de seneste otte år tilbragt meget tid i Etiopien, når hun ikke har studeret i Danmark, hvor hun netop har færdiggjort sin bachelor på CBS.

»I de seneste år har jeg set enorme forandringer i Etiopien. Min familie kommer fra et landsbysamfund i den nordlige del af landet. Førhen ville de gerne have, jeg tog dagligdags ting med til dem, når jeg kom på besøg. I dag vil de gerne have, jeg tager Lego eller en iPhone med,« siger Sara Haile.

I Danmark er hun frivillig ungdomsambassadør for det etiopiske udenrigsministerium, og så har hun startet konsulentvirksomheden ArasAfrica, der rådgiver vestlige firmaer, der vil investere i Etiopien.

For tiden arbejder hun for Lego, der gerne vil ind på det etiopiske marked, samtidig med at hun samarbejder med et etiopisk rejseselskab, der gerne vil have skandinaver på besøg. På den måde er hun en af mange unge etiopiere, der efter at være opvokset i Vesten vender blikket mod deres oprindelsesland for at blive en del af landets boomende vækst. I de kredse, hvor Sara Haile færdes i Etiopien, har man oplevet store materielle fremskridt i de senere år.

»I dag har folk smartphones, alle har internet,

og hvis man ikke har én bil, har man to biler. Man har fået en større viden om det globaliserede samfund, hvor man førhen har set sig som et land med hungersnød. Befolkningen giver sig selv mere lov til at nyde tilværelsen i dag,« siger Sara Haile.

Lukkede døre

Sara Hailes positive indtryk af Etiopiens udvikling deles ikke af etiopiske Kirbru på 29 år. Han lever i Addis Ababa, men skønt han er universitetsuddannet og taler godt engelsk, er han arbejdsløs. De sidste ti år har han med egne ord hustlet sig igennem tilværelsen med forskellige dag-til-dag jobs og kortvarige ansættelser, og han har tjent penge på må og få. Han har arrangeret tursture, og på et tidspunkt rejste han et år til Saudi-Arabien for at finde arbejde, inden han blev sendt tilbage til Etiopien.

»Jeg ser mig selv som tilhørende det nederste lag. Der er så mange mennesker, der som mig er arbejdsløse – særligt blandt de unge,« forklarer Kirbru og fortsætter: »Udviklingen og forandringerne, vi oplever i Etiopien, kommer ikke den brede befolkning til gode. Vi oplever ingen reducere i fattigdommen. Det skal ændres.«

Kirbrus største ønske er at få et fast job og et ordentligt sted at bo, og så drømmer han om en bil. På den måde er han én af de etiopiere, der ønsker at tro på den økonomiske vækst, men samtidig oplever, at livet bliver hårdere, og bekymringerne for voksende social ulighed vokser.

»Det er som om, at uanset hvor meget jeg knokler for at komme frem, så er dørene hele tiden lukkede. Samtidig kan jeg se andre etiopiere, der har netværket i orden, blive rigere dag for dag,« fortæller Kirbru.

Det forjættede land

Ifølge Lindsay Whitfield begyndte fortællingen om den fremvoksende købestærke afrikanske middelklasse for alvor at tage fart i årene efter finanskrisen i 2008. Her begyndte vestlige finansmedier at skrive om Afrika med en ny optimisme.

»Efter at EU og USA kom i økonomisk krise og måtte gennemføre store nedskæringer, flyttede investorerne en masse kapital ind i *emerging markets*. Man ledte efter steder at investere, og derfor blev det interessant at sælge historien om Afrika som et nyt *promised land*, som vestlige virksomheder kan investere i,« siger Lindsay Whitfield.

Det har medført, at mange vestlige virksomheder nu er ivrige for ikke at misse en chance for at blive en del af et muligt væksteventyr.

»Der er en slags pendultendens i måden, Vesten opfatter Afrika på,« mener Whitfield. »Alt er enten godt eller dårligt. Og lige nu er pendulet svinget over til fortællingen om, at *Africa is rising*.«

Sven Johannesen er journalist i journalistbureauet TANK. Ane Hess-Nielsen er kandidat i internationale udviklingsstudier fra Roskilde Universitet og bosat i Etiopien.